

**ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ
ПОНЯТТЯ "ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ"**

Анотація. Проведено теоретичний аналіз підходів до визначення категорії "зайнятість населення". Дослідження даної категорії проводилося через аналіз трьох сфер зайнятості населення. Наведено дослідження трактування поняття з соціальної та економічної позицій.

Аннотация. Проведен теоретический анализ подходов к определению категории "занятость населения". Исследование данной категории проводилось через анализ трех сфер занятости населения. Представлено исследование трактовки понятия с социальной и экономической позиций.

Annotation. The theoretical analysis of approaches to determining the "employment of population" category has been held. The research of this category was conducted through the analysis of three spheres of employment of population. The study of interpretation of the concept is presented from social and economic positions.

Ключові слова: зайнятість населення, повна зайнятість, ефективна зайнятість, раціональна зайнятість, рівень зайнятості.

У період трансформацій економіки України виникають проблеми формування і ринку праці, а саме дослідження зайнятості та безробіття. Тому виникає необхідність дослідження цих проблем для визначення можливостей регулювання цих процесів.

На сьогодні одним із найголовніших компонентів комплексного дослідження та вивчення сучасного стану ринку праці в Україні і прогнозування його майбутнього розвитку за критеріями стабілізації є дослідження та підвищення рівня зайнятості населення. Це пов'язано з потребами переходу від екстенсивного до інтенсивного типу використання трудових ресурсів, формуванням попиту та пропозиції робочої сили й істотною трансформацією відносин зайнятості.

Для дослідження зайнятості населення необхідно спочатку вивчити категорію "зайнятість населення". У процесі аналізу існуючих підходів до визначення цієї категорії необхідно виходити з того, що вона охоплює сукупність взаємопов'язаних та взаємообумовлених категорій, таких, як зайнятість населення, як економічна ринкова категорія і є системним поняттям, сутність якого можна розкрити тільки комплексно.

Проблемами дослідження зайнятості населення в ринкових умовах займаються такі вчені, як А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс, А. Маршал, Дж. Кейнс, М. Фрідман, А. Філіпс, А. Оукен, Д. Богиня, В. Васильченко, В. Онікієнко, М. Шаленко, І. Бондар, В. Єрасов, Є. Лібанова, І. Сорока, В. Савченко, В. Онищенко, Н. Павловська, Ф. Поклонський та ін. Існують різноманітні підходи до визначення змісту категорії "зайнятість населення" (таблиця).

Таблиця

Підходи до визначення поняття "зайнятість населення"

Автор	Трактування поняття
Закон України "Про зайнятість населення" [1]	діяльність громадян, пов'язана із задоволенням їх особистих та суспільних потреб, і така, що, як правило, приносить їм дохід у грошовій або іншій формі
Законодавство України [2]	діяльність, пов'язана із задоволенням особистих і суспільних потреб. Зайнятістю визнається діяльність не тільки на державних підприємствах, а й в особистому, фермерському та іншому господарстві, садівництві; індивідуальна трудова діяльність; підприємництво тощо, тобто діяльність, яка базується на праві вільного володіння своєю здатністю до праці і праві власності на засоби виробництва для виконання цієї праці
Б. Ягодкіна [3]	забезпеченість усього працездатного населення роботою, працею в різних сферах і галузях суспільного виробництва або суспільно корисної діяльності
Л. Рофе [4]	діяльність громадян, яка пов'язана із задоволенням особистих і суспільних потреб та яка не суперечить законодавству і зазвичай є джерелом трудового доходу

В. Васильченко,	задоволення особистих та суспільних потреб є джерелом прибутку в грошо-
-----------------	---

Б. Крижанівський, В. Онікієнко [5]	вій або іншій формі (у вигляді заробітної плати, додаткових допомог чи виплат у натуральній формі)
Е. Лібанова, В. Скуратівський, О. Палій [3]	наявність оплачуваної роботи, яку розрізняють за кількома ознаками: тривалість робочого періоду (повна та неповна), реєстрація (зареєстрована та незареєстрована)
А. Лук'янов [6]	загальна категорія, яка має історичний характер, а її структура, мета, способи функціонування та інші характеристики не залишаються незмінними, а залежать від рівня розвитку суспільства, системи його потреб, рівня розвитку продуктивних сил, виробничих відносин і самої людини

У процесі дослідження підходів до визначення поняття "зайнятість населення" необхідно аналізувати три сфери зайнятості:

- 1) зайнятість працездатного населення (трудові ресурси);
- 2) зайнятість економічно активного населення (робочої сили);
- 3) зайнятість населення на ринку праці (зайнятість найманою працею).

Поняття "зайнятість" має економічний, соціальний та правовий зміст і розглядається як тріада категорій: економічної, соціальної та правової. Необхідно дослідити зайнятість з економічних та соціальних позицій [4]:

зайнятість з економічних позицій суспільства – це діяльність працездатного населення зі створення суспільного продукту або національного доходу. Ця зайнятість визначає економічний потенціал суспільства, рівень і якість життя населення в цілому, добробут окремих громадян;

зайнятість із соціальних позицій – це зайнятість такими видами діяльності, як навчання в загальноосвітніх школах, інших денних навчальних закладах, служба в армії, зайнятість у домашньому господарстві, виховання дітей, догляд за хворими і людьми похилого віку, участь у роботі громадських організацій.

Таким чином, аналізуючи зайнятість з економічної та соціальної позицій, можна трактувати поняття зайнятість як соціально-економічну категорію, яка синтезує сукупність відносин із участі людей у суспільному виробництві і пов'язана з забезпеченням масштабів, умов і форм включення людей у суспільно корисну працю з процесами формування, розподілу й використання трудових ресурсів.

Існує повна, ефективна і раціональна зайнятість (рисунок).

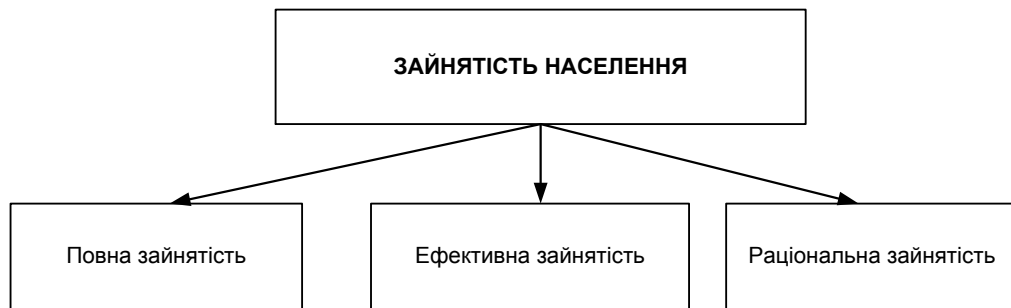

Рис. Види зайнятості населення

Слід розглянути більш детально кожний вид зайнятості з наведених на рисунку:

повна зайнятість – це створення матеріально-технічних, організаційних, соціально-економічних умов, які забезпечили б можливість працевлаштування працездатного населення. Дане поняття розглядається в контексті зайнятості всіх видів ресурсів, тобто кожен, хто хоче й може працювати, має бути забезпечений роботою; не повинні простоювати обладнання й машини і т. д.;

ефективна зайнятість – це забезпечення балансу між попитом і пропозицією робочої сили, відповідність наявної кількості робочих місць професійно-кваліфікаційній робочій силі. Вона спрямована на скорочення ручної, неprestижної та важкої праці, розподіл трудових ресурсів у територіальному та галузевому розрізах, за сферами прикладання праці та видами діяльності, який дає змогу в кожний момент одержувати найбільший приріст матеріальних та духовних благ і передбачає ефективне використання в трудовому процесі кожного зайнятого;

раціональна зайнятість поєднує повну і ефективну зайнятість, тобто вона має місце в суспільстві з урахуванням доцільного перерозподілу працівників між галузями та регіонами.

В Україні до зайнятого населення відносяться громадяни, що проживають на території держави на законних підставах [7]:

а) які працюють за наймом на умовах повного або неповного робочого дня (тижня) на підприємствах, в установах і організаціях, незалежно від форм власності, у міжнародних та іноземних організаціях в Україні і за кордоном;

б) громадяни, які самостійно забезпечують себе роботою, включаючи підприємців, осіб, зайнятих індивідуальною трудовою діяльністю, творчою діяльністю, члени кооперативів, фермери та члени їх сімей, що беруть участь у виробництві;

в) обрані, призначені або затверджені на оплачувану посаду в органах державної влади, управління та громадських об'єднаннях;

г) які проходять службу в Збройних Силах України, Службі безпеки України, Державній прикордонній службі України, військах внутрішньої та конвойної охорони і Цивільної оборони України, органах внутрішніх справ України, інших військових формуваннях, створених відповідно до законодавства України, альтернативну (невійськову) службу;

е) які проходять професійну підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації з відривом від виробництва; навчаються в денних загальноосвітніх школах і вищих навчальних закладах;

ж) працюючі громадяни інших країн, які тимчасово перебувають в Україні і виконують функції, не пов'язані із забезпеченням діяльності посольств і місій.

Крім того, законодавством України можуть передбачатися й інші категорії зайнятого населення.

В Україні аналізується та визначається зайнятість населення за даними звітності підприємств, закладів та організацій виробничих і невиробничих галузей, яку вони складають на основі даних первинного обліку та регулярно подають органам державної статистики, Міністерства праці і соціальної політики України та Центру зайнятості, а також за результатами вибіркового обстеження домашніх господарств із питань економічної активності населення.

Наук. керівн. Гриневич Л. В.

Література: 1. Про зайнятість населення : Закон України № 803-ХІІ від 1 березня 1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 2. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 3. Петюх В. М. Ринок праці та зайнятість : навч. посібн. / В. М. Петюх. – К. : МАУП, 2011. – 120 с. 4. Рофе А. И. Рынок труда, занятость населения, экономика ресурсов труда : учеб. пособ. / А. И. Рофе, Б. Г. Збышко, В. В. Ишин ; под ред. проф. А. И. Рофе. – М. : МИК, 2007. – 160 с. 5. Васильченко В. С. Экономическая ситуация и занятость населения в Украине / В. С. Васильченко, В. Н. Крыжановский, В. В. Онищенко. – К. : НЦЗРТ, 2002. – 281 с. 6. Лукьянов А. С. Потребность – занятость – управление: методологические проблемы исследования и оптимизации / А. С. Лукьянов. – Таллинн, 2010. – 141 с. 7. Трудове право України : підручник : навчальне видання. – 2-е вид., стереот. – К. : Вікар, 2004. – 725 с.